

Łódź, 29 września 2023 r.

dr hab. Alina Wróbel, prof. UŁ
Wydział Nauk o Wychowaniu
Uniwersytet Łódzki

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Elżbiety Litwin-Sondej na temat:
„Znaczenie uniwersytetów dla dzieci. Studium innowacji edukacyjnej” (ss. 197)
przygotowanej pod naukowym kierunkiem dr. hab. Rafała Godonia, prof. ucz.
Recenzja przygotowana na wniosek Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu
Warszawskiego**

1. Wstęp

Pani mgr Elżbieta Litwin-Sondej przygotowała rozprawę doktorską na temat „Znaczenie uniwersytetów dla dzieci. Studium innowacji edukacyjnej”, promotorem pracy był dr hab. Rafał Godoń, prof. ucz.

Tytuł rozprawy zapowiada projekt skoncentrowany na badaniu wybranej innowacji edukacyjnej, która funkcjonuje na pograniczu dwóch rzeczywistości edukacyjnych, świata akademickiego oraz świata życia i rozwoju młodego człowieka, dziecka, nastolatka. Biorąc pod uwagę obrany przedmiot badań, pragnę podkreślić oryginalność zainteresowań poznawczych Autorki pracy oraz elastyczność myślenia o zadaniach stojących przed uczelniami akademickimi, a dokładniej przed uniwersytetami jako podstawowymi instytucjami edukacji na poziomie wyższym. Pragnę także podkreślić, iż z uwagą odnoszę się do tego, w jaki sposób mgr Elżbieta Litwin-Sondej umiała połączyć realizowaną przez siebie działalność edukacyjną z procesem badawczym, czyli uogólniając, praktykę edukacyjną z zagłębianiem się w przestrzeń ustaleń teoretycznych.

Swoją opinię na temat rozprawy doktorskiej mgr Elżbiety Litwin-Sondej przedstawię uwzględniając dwie podstawowe perspektywy: perspektywę odnoszącą się do formy dysertacji, czyli jej struktury, języka i zgodności tytułu z treścią pracy oraz perspektywę odnoszącą się do zawartości merytorycznej pracy, która przesądza o ostatecznej konkluzji.

2. Ocena przedłożonej rozprawy

A. Struktura pracy

Recenzując przedłożoną pracę w pierwszej kolejności pragnę zwrócić uwagę na jej strukturę. Praca składa się z trzech części, w tym z siedmiu rozdziałów, zakończenia oraz wykazu cytowanej literatury. Treści i rozważania zamieszczone w poszczególnych rozdziałach dopełniają się wzajemnie, dzięki czemu tok pracy jest logiczny, spójny i odwzorowuje poszukiwania badacze Autorki pracy. Struktura pracy jest przejrzysta, a tytuł dysertacji jest zgodny z jej zawartością, adekwatnie sygnalizuje obrany przedmiot badań i kontekst w jakim osadzone zostały zrealizowane badania.

B. Teoretyczne podstawy badań i ich aplikacja na grunt autorskiego projektu

Odnosząc się do teoretycznych podstaw badań, pragnę podkreślić, iż skoncentrowane one zostały na duchu, idei, modelu i funkcji uniwersytetu jako instytucji edukacyjnej. Rozważania dotyczące roli uczelni wyższych, głównie klasycznych uniwersytetów, we współczesnej rzeczywistości społeczno-kulturowej, zawierają wiele ważnych przywołań i konstatacji. Przy czym należy podkreślić, że przeprowadzone analizy skupione zostały na rozważaniach dotyczących przemian jakie zaszły i nadal zachodzą zarówno w samej instytucji uniwersytetu, w funkcjach jakie pełni w rzeczywistości społecznej, ale także w ramach szeroko rozumianej kultury akademickiej i kształceniu na poziomie wyższym. Część pierwszą pracy, poświęconą przemianom uniwersytetu, zamykają ustalenia dotyczące dnia dzisiejszego i obecnej kondycji uniwersytetu. Pragnę podkreślić, iż także w tym zakresie, w pracy zawarto wiele trafnych spostrzeżeń, ustaleń i odniesień do wartości uniwersyteckich. Zapoznając się z pierwszą częścią pracy doszłam do wniosku, iż treść ta niesie także ze sobą wartość dodaną, w postaci wprowadzenia autorki pracy w świat życia akademickiego i przemian jakim ono podlega oraz konsekwencji, jakie te przemiany ze sobą niosą. Mam jednak uwagę dotyczącą nomenklatury jaką stosowała w tych rozważaniach Doktorantka. Mianowicie, w tekście pojawiają się m.in. takie sformułowania jak:

- „akademicki model nauczania” s. 21;
- czy też
- „nauczanie akademickie” s. 30;

W mojej interpretacji, biorąc pod uwagę edukację szeroko rozumianą i specyfikę procesów edukacyjnych realizowanych na poziomie uczelni wyższej, powinniśmy raczej odnosić się do kształcenia akademickiego lub kształcenia na poziomie wyższym.

Druga część rozważań teoretycznych dotyczy źródeł oraz historii uniwersytetów dla dzieci, archetypów tej działalności pedagogicznej, a także różnych modeli współczesnego działania uniwersytetów na rzecz dzieci. Pragnę jednak podkreślić, iż biorąc pod uwagę desygnaty nazwy „uniwersytet dla dzieci”, nie jest to wielowiekowa historia i tradycja, ponieważ głównie odnosimy się do współczesnej myśli pedagogicznej i praktyki pedagogicznej realizowanej w tym zakresie po roku 2000.

Odnosząc się do podstaw teoretycznych badań zrealizowanych przez panią mgr Elżbietę Litwin-Sondej pragnę zaznaczyć, iż moim zdaniem wymiar innowacyjny uniwersytetów dla dzieci powinien być bardziej zaakcentowany, ze wskazaniem tych cech, parametrów i uwarunkowań ich działania, które stanowią o innowacyjności oraz wzmacniają ten wymiar praktyki pedagogicznej. Stąd konceptualizacja kategorii - innowacja edukacyjna - zawartej w tytule pracy, powinna być bardziej rozbudowana.

Intersującą część dysertacji stanowi przywołanie współczesnych modeli uniwersytetów dla dzieci, funkcjonujących w Europie i Ameryce Północnej (s.35-42), a także innowacji edukacyjnych realizowanych przez polskie uniwersytety dla dzieci (s.52-61). Nie są to obszerne rozdziały, ale naświetlają kontekst, inaczej perspektywę w jakiej osadziła Doktorantka swoje badania.

C. Zrealizowane badania i ich efekty

Przygotowując studium innowacji edukacyjnej należało tak dobrać perspektywę metodologiczną i metodę badań, aby można było zagłębić się w badaną działalność i odczytać jej specyfikę oraz podążać za dziejącą się zmianą. Takie możliwości niesie ze sobą odwołanie się do badań w działaniu. Warto zauważyć, że mgr Elżbieta Litwin-Sondej odwołuje się do własnych doświadczeń pedagogicznych, gromadzonych na drodze zaangażowania w działalność uniwersytetu dla dzieci, ma przy tym świadomość zależności wynikającej z tego, że „(...) działanie staje się nieodłączną częścią badania i odwrotnie (...)”¹. Zapoznając się

¹ E. Litwin – Sondej, *Znaczenie uniwersytetów dla dzieci. Studium innowacji edukacyjnej*, wydruk pracy doktorskiej, s. 62.

z treścią rozdziałów odnoszących się do zrealizowanych badań, poznajemy dwa studia przypadków, dotyczące działalności realizowanej przez Polską Akademię Dzieci oraz Akademię Sztuki Myślenia. W tym miejscu pragnę podkreślić świadomość metodologiczną autorki badań oraz twórczą postawę jaką przyjęła realizując badania w działaniu, a także wiedzę na temat tego, jakie możliwości stwarza zastosowanie *action research* w praktyce pedagogicznej, w tym realizowanej w przestrzeni akademickiej.

Biorąc pod uwagę opracowanie zawarte w recenzowanej pracy, dotyczące przeprowadzonych badań w działaniu, pragnę podkreślić:

- krytyczny osąd analizowanej rzeczywistości, zaprezentowany przez autorkę pracy,
- wierność idei *univesitas* i wartościom akademickim,
- upominanie się o kształtowanie postawy szacunku dla nauki i inspirowanie nauką, co m.in. powinno być rolą uniwersytetów dla dzieci.

Podsumowując ocenę merytoryczną recenzowanej dysertacji bardzo pozytywnie oceniam to, w jaki sposób działalność uniwersytetów dla dzieci osadzona została w perspektywie przemian: uniwersytetu jako instytucji, kultury akademickiej i funkcji uniwersytetu w rzeczywistości społeczno-kulturowej. Z pedagogicznego punktu widzenia na uwagę zasługuje także to, że podsumowując własne badania, mgr Elżbieta Litwin-Sondej podkreśla, że dzieci w sposób aktywny współuczestniczą w nadawaniu znaczenia uniwersytetom dla dzieci. Namysł nad rolą dziecka w działaniu badanej instytucji, a także w myśleniu o uniwersytecie, świadczy o dojrzałości autorki pracy oraz potwierdza wybraną perspektywę paradygmatyczną, która stała się kanwą dla zrealizowanych badań. Biorąc pod uwagę powyższe konstatacje, trudno nie przywołać programu filozofowania z dziećmi Matthew Lipmana, czy też koncepcji warsztatów z dociekań filozoficznych Aldony Pobjewskiej, prowadzą one przecież do samodzielności intelektualnej, opierając się na tym, że filozofowanie to proces, to droga prowadzącą do wiedzy.

D. Język recenzowanej pracy

Generalnie, język recenzowanej pracy doktorskiej spełnia standardy obowiązujące na tym etapie rozwoju naukowo-badawczego. Wywód jest uporządkowany i logiczny, a zastosowane pojęcia są adekwatne do badanego fragmentu rzeczywistości społeczno-kulturowej.

Oceniając recenzowany tekst pod względem językowym należy jednak zauważyć, że w tekście pracy pojawiły się drobne błędy językowe, w tym stylistyczne oraz kolokwializmy, na przykład na stronie nr 80 – „Pozostałe szkoły napotykały trudności nie do przeskoczenia, (...)”, czy też na stronie nr 122 – „(...) w zakresie pokawałkowanej rzeczywistości(...)”. Ponadto doprecyzowania, czy też wyjaśnienia wymaga pojęcie „hybryda metodologiczna”, zastosowane na stronie nr 119. Biorąc pod uwagę kontekst w jakim zostało ono zastosowane, desygnat tego pojęcia nie odpowiada treści akapitu pt. „Ewaluacja - efekty realizacji planu wdrożeniowego”. Odnosząc się do podstawowych kategorii pojęciowych zastosowanych w treści pracy, wnoszę także o zmianę nazwy „innowacje naukowe” zastosowanej na stronie nr 112, na „innowacje edukacyjne”.

E. Cytowana literatura

Literatura, do której odwołała się autorka recenzowanej pracy została podzielona na kilka kategorii, w zależności od dyscypliny naukowej, czy też dziedziny badań w ramach której dane teksty powstały, tj. antropologia i kultura, filozofia, pedagogika, badania w działaniu, uniwersytet, czy też uniwersytet dla dzieci. Kolejnym kryterium jest podział na prace zwarte i czasopisma naukowe, słowniki oraz encyklopedie, a także strony internetowe. Powyższy sposób uporządkowania cytowanej literatury nie jest powszechny. Powyższe podejście budzi wątpliwości, ponieważ wymienione kategorie nie są rozłączne.

Na uwagę zasługuje fakt, iż doktorantka odwołała się także do literatury anglojęzycznej, pozostającej w dostępie elektronicznym. Głównie są to artykuły naukowe.

Konkluzja

Recenzowana dysertacja doktorska dotyczy oryginalnej tematyki, a przedmiot badań to pogranicze działalności akademickiej i szeroko rozumianej rzeczywistości edukacyjnej. Oryginalne walory pracy dotyczą także jej struktury, analiz teoretycznych, opisu zrealizowanego projektu badawczego, a także treści zawartej w podsumowaniu dysertacji.

Biorąc pod uwagę warunki i wymagania stawiane w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z 14 marca 2003 (tekst jednolity: Dz. U. z 2017r. poz. 1789), a dalej jakość zrealizowanego projektu oraz rozważania i opracowania zawarte w recenzowanej rozprawie, stwierdzam, że przedstawiona do oceny praca doktorska mgr Elżbiety Litwin-Sondej, zatytułowana „Znaczenie uniwersytetów dla

dzieci. Studium innowacji edukacyjnej” spełnia kryteria stawiane tego typu pracom i wnioskuję do Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu Warszawskiego o dopuszczenie autorki pracy do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Alicja Wójcik